

Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat)

Virgínia Canals Giménez¹, Sara Román Ortega¹, Marc Bravo Bravo¹, Roser Bosser Giralt¹, Laura Canadell Vilarasa², Glòria Oliva Oliva¹, Clara Pareja Rossell³, Manel Rabanal Tornero³

¹Servei de Promoció de la Qualitat i la Bioètica. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya. Barcelona; ²Gerència Territorial Camp de Tarragona. Institut Català de la Salut. Tarragona; ³Direcció General d'Ordenació i Regulació Sanitària. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Justificació

Segons l'Organització Mundial de la Salut, la resistència als antibiòtics és una de les deu principals amenaces de salut pública global. L'ús inadequat i excessiu d'aquests fàrmacs ha contribuït a augmentar alarmantment els microorganismes resistents, dificultant el tractament d'infeccions comunes i incrementant el risc de complicacions greus per la pèrdua d'eficàcia dels actuals tractaments antimicrobians. Les infeccions causades per aquests bacteris provoquen actualment més de 35.000 morts anuals a Europa i més d'1 milió al món. Entre 1990 i 2022, cada any han perdut la vida més d'un milió de persones a causa d'infeccions resistents, principalment persones majors de 70 anys. Es preveu que el 2050 aquesta xifra anual arribi als 1,9 milions, un increment del 70% en comparació amb el 2022¹.

Diferents estimacions publicades afirmen que el 70% dels casos d'infeccions amb bacteris resistents als antibiòtics estan associats a l'assistència sanitària. Aquestes infeccions tenen conseqüències greus tant en la salut dels pacients hospitalitzats (augment de la morbimortalitat o allargament de l'estada hospitalària, entre d'altres), com a nivell econòmic.

Millorar l'accés a l'atenció sanitària i a nous fàrmacs podria prevenir fins a 92 milions d'infeccions resistents a escala mundial entre l'any vinent i el 2050.

Des de la seva aprovació l'any 2014 pel Consell Interterritorial del Sistema Nacional de la Salut, Catalunya va adherir-se al Plan estratégico y de acción para reducir el riesgo de selección y diseminación de resistencias a los antimicrobianos (PRAN)².

Un dels objectius principals del PRAN és la implantació del Programa d'Optimització de l'ús dels Antibiòtics (PROA) en tots els àmbits assistencials (atenció primària, hospitalària i sociosanitària). La seva fita principal és millorar els resultats clínics dels pacients amb infeccions, minimitzar els efectes adversos associats a la utilització d'antimicrobians —incloses les resistències— i garantir la utilització de tractaments cost efectius.

Per facilitar la implementació dels PROA s'ha descentralitzat la seva creació a cadascuna de les comunitats autònomes, establint-se un marc de col·laboració entre aquestes i l'Agencia Española de Medicamentos y Productos Sanitarios (AEMPS).

A Catalunya, aquesta estratègia s'anomena Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat) i està liderada pel Servei de Promoció de la Qualitat i la Bioètica de la Direcció General d'Ordenació i Regulació Sanitària del Departament de Salut.

Aquest programa es troba emmarcat en el Pla estratègic de Qualitat i Seguretat dels Pacients de Catalunya 2023-2027³, que estableix, a la línia estratègica 3, com accions a seguir la "prevenció de les infeccions relacionades amb l'atenció sanitària" i "l'optimització de l'ús dels antimicrobians segons el PROA Cat", alineat també amb el Pla de salut de Catalunya 2021-2025⁴.

Aquest article presenta la descripció de la planificació estratègica del PROA Cat.

Planificació estratègica

Tot i que des de l'any 2014 es van realitzar diferents accions per optimitzar l'ús dels antibiòtics des del Departament de Salut, a principis de l'any 2021 es va crear el PROA Cat. També es va nomenar un coordinador científicotècnic, com a vincle d'enllaç entre el PRAN i Catalunya, amb la finalitat d'assessorar en el disseny i la implementació de les diferents estratègies PROA en els nivells assistencials: centres hospitalaris, atenció primària i atenció intermèdia.

L'any 2022, per executar el programa, es va establir el model de governança del PROA Cat, que determina un comitè de direcció, un comitè estratègic, dues comissions de treball (protocol·lització i tecnologies i anàlisi de la in-

Correspondència: Virgínia Canals Giménez
Servei de Promoció de la Qualitat i la Bioètica
Direcció General d'Ordenació i Regulació Sanitària
Departament de Salut
Travessera de les Corts, 131-159
Pavelló Ave Maria
08028 Barcelona
Tel. 932 272 900
Adreça electrònica: proacat.salut@gencat.cat

formació) i un nucli (grup *core*). En aquesta estructura hi participen les principals institucions de Catalunya relacionades amb l'assistència sanitària, la prescripció i el consum d'antimicrobians, la sensibilitat antibiòtica i l'anàlisi de la informació.

Operativament, s'organitza a nivell del territori, mitjançant els representants de les regions sanitàries i la constitució dels equips PROA comunitaris per àrea de gestió assistencial (PROA AGA) i els equips PROA hospitalaris (Figura 1).

Es van definir les línies i objectius estratègics en el pla estratègic PROA Cat 2022-2024 (Taula 1). L'objectiu principal del pla és disminuir les resistències als fàrmacs antimicrobians, optimitzant l'ús i la prescripció d'aquests medicaments, mitjançant una estratègia d'enfocament global, transversal i integradora que afavoreixi la coordinació de tots els agents implicats en l'ús d'antimicrobians i en tots els àmbits de l'atenció sanitària de Catalunya. A la Taula 2 es descriuen els objectius (principal i específics).

Desenvolupament

Per a l'assoliment d'un dels objectius principals alineats amb el PRAN, la consolidació dels PROA en tots els àmbits sanitaris i la seva certificació, s'estableix com un dels objectius estratègics la certificació dels equips PROA.

El desembre de 2022 es van aprovar les normes de certificació dels equips PROA hospitalaris i comunitaris per part del Consejo Interterritorial del Sistema Nacional de Salud, fruit del treball del PRAN amb societats cien-

tífiques i professionals sanitaris de l'àmbit hospitalari i comunitari, amb el suport de les comunitats autònomes. Aquestes normes estableixen els requisits mínims que han de complir els equips PROA i reforcen la seva implementació, institució i coordinació.

El Departament de Salut, l'agost de 2023, va iniciar el disseny d'un procés d'autoavaluació dels equips PROA, previ a la certificació del PRAN, per conèixer el nivell d'assoliment dels diferents estàndards per a cada nivell de certificació (bàsic, avançat i excel·lent) per part dels equips dels diferents nivells assistencials i dissenyar eines i/o mesures que facilitin l'assoliment d'alguns d'aquests estàndards i, conseqüentment, la seva certificació.

Per realitzar aquesta autoavaluació es va utilitzar l'aplicació Proactiva de Seguretat dels Pacients de Catalunya (PROSP Cat)⁵, eina que permet crear llistes de verificació informatitzades i estandarditzades que guien i faciliten la tasca diària dels professionals i millorar la seguretat dels pacients. Així, es van dissenyar llistes de verificació segons les normes de certificació del PRAN per a cada nivell de certificació, tant en l'àmbit hospitalari com en el comunitari.

Paral·lelament, es va dur a terme l'actualització de les dades dels equips PROA hospitalaris, PROA AGA (comunitaris) i PROA CAI (atenció intermèdia) i dels seus referents.

Posteriorment, durant el mes de novembre, es va adreçar als professionals d'aquests equips PROA un seminari formatiu en línia del procés d'autoavaluació amb l'aplicació PROSP Cat.

FIGURA 1. Model de governança del Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat)

TAULA 1. Línies i objectius estratègics del Pla estratègic del Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat) 2022-2024

L1. Lideratge: promoure la consolidació dels PROA en tots els àmbits sanitaris i la seva certificació

- OE.01.01 Definir i consensuar l'organigrama del PROA Cat
- OE.01.02 Definir i consensuar el model de governança
- OE.01.03 Certificar els equips PROA

L2. Efectivitat i seguretat: millorar els resultats clínics i en salut dels pacients amb infeccions i minimitzar els esdeveniments adversos dels antimicrobians

- OE.02.01 Harmonitzar els protocols de tractament antimicrobià a nivell comunitari
- OE.02.02 Incorporar els protocols harmonitzats a l'estació clínica de treball
- OE.02.03 Difusió dels protocols als equips d'atenció primària (EAP)

L3. Avaluació: avaluar el projecte PROA Cat

- OE.03.01 Promoure el desenvolupament de les eines d'informació sobre consums i qualitat de la prescripció
- OE.03.02 Avaluar el projecte d'odontologia
- OE.03.03 Integrar informació de l'estratègia en els quadres de comandament de seguretat dels pacients del Departament de Salut

L4. Educació sanitària: formar i sensibilitzar els professionals sanitaris i població general sobre l'ús d'antimicrobians i la gravetat de les resistències

- OE.04.01 Formar, informar i sensibilitzar els professionals
- OE.04.02 Informar i sensibilitzar la ciutadania

L5. Investigació: fomentar la investigació i la translació dels resultats en els àmbits d'aplicació

TAULA 2. Objectius del Pla Estratègic del Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat) 2022-2024

Objectiu principal

Disminuir les resistències als antimicrobians optimitzant la seva prescripció i afavorint la coordinació entre els diferents agents implicats en l'ús d'antibiòtics de tots els àmbits de l'atenció sanitària de Catalunya

Objectius específics

- Adequar la prescripció global d'antimicrobians
 - Reduir la prescripció d'antibiòtics d'ampli espectre i/o d'alt impacte ecològic
 - Millorar els resultats clínics i en salut dels pacients amb infeccions i minimitzar els efectes adversos dels antimicrobians
 - Fomentar l'administració de tractaments cost efectius
 - Millorar els sistemes d'informació relacionats amb la resistència i el consum dels antibiòtics
 - Desenvolupar un sistema d'avaluació
 - Formar i sensibilitzar els professionals sanitaris i la població general sobre la gravetat de les resistències
 - Fomentar la investigació
-

El procés d'autoavaluació per part dels equips PROA es va dur a terme del 15 de novembre de 2023 al 15 de gener de 2024.

Resultats

La participació en el procés d'autoavaluació va ser més elevada per part dels equips PROA AGA (93% nivell bà-

sic, 90% nivell avançat i 88% nivell excel·lent, d'un total de 43 equips), seguida dels equips PROA hospitalaris (78%, 73%, 72%, d'un total de 76 equips) i, finalment, dels equips PROA CAI (70%, 69%, 69%, d'un total de 85 equips).

L'assoliment del nivell bàsic dels centres autoavaluats va ser del 12% (5/40) en els equips PROA AGA,

TAULA 3. Resultats del procés d'autoavaluació dels equips del Programa d'Optimització de l'ús dels Antibiótics (PROA)

PROA AGA ¹	Bàsic	Avançat	Excel·lent
Nre. equips PROA	43	43	43
Nre. equips PROA autoavaluats	40	39	38
Nre. equips PROA que assoleixen nivell	5	0	0
% respecte el global	12,50	0	0
PROA Hospitals	Bàsic	Avançat	Excel·lent
Nre. equips PROA	76	76	76
Nre. equips PROA autoavaluats	60	56	55
Nre. equips PROA que assoleixen nivell	15	0	0
% respecte el global	25	0	0
PROA CAI ²	Bàsic	Avançat	Excel·lent
Nre. equips PROA	85	85	85
Nre. equips PROA autoavaluats	60	59	59
Nre. equips PROA que assoleixen nivell	10	2	2
% respecte el global	16,39	3,28	3,28

¹PROA AGA: PROA comunitaris per àrea de gestió assistencial

²PROA CAI: PROA en atenció intermèdia

del 25% (15/60) en els equips PROA hospitalaris i del 16% en els equips PROA CAI (10/60) (Taula 3).

Conclusions

Aquests resultats han mostrat una elevada participació de resposta dels diferents equips PROA, tot i que només un baix percentatge d'ells va aconseguir el nivell bàsic.

Amb tot, l'anàlisi del procés d'autoavaluació va permetre fer un mapeig dels equips PROA dels diferents àmbits assistencials segons el nivell d'excel·lència assolit. També es van identificar aquells estàndards on hi havia més dificultat per evidenciar-los.

El Departament de Salut, per tal de facilitar el procés de certificació, ha dissenyat models de documents per a alguns d'aquests estàndards i en altres es continua treballant coordinadament amb els diferents actors del model de governança per tal de donar-hi resposta.

Durant el juny de 2024, el PRAN va posar a disposició dels equips PROA l'aplicació CertificaPROA, que permet realitzar el procés de certificació en dues fases: l'autocertificació i la certificació.

La fase inicial d'autocertificació consisteix en una declaració responsable del compliment de les normes de certificació, validada per l'Administració autonòmica. En una primera etapa poden autocertificar-se els equips PROA AGA i els equips PROA d'hospitals públics. Posteriorment, s'inclouran els equips PROA d'hospitals privats i els equips PROA CAI.

La darrera fase de certificació, mitjançant una auditoria, es podrà realitzar segurament durant el segon semestre de 2025.

L'estratègia PROA Cat ha de continuar treballant en aliança amb tots els agents implicats en el bon ús dels antimicrobians i en la lluita enfront de les resistències, per arribar a assolir els estàndards amb el nivell establert a les normes de certificació del PRAN i poder certificar tots els equips PROA en un futur pròxim.

Nota

Els autors declaren que no hi ha conflictes d'interès.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. GBD 2021 Antimicrobial Resistance Collaborators. Global burden of bacterial antimicrobial resistance 1990-2021: a systematic analysis with forecasts to 2050. *Lancet*. 2024 Sep 28;404(10459):1199-226. doi: 10.1016/S0140-6736(24)01867-1.
2. Agencia Española de Medicamentos y Productos Sanitarios (AEMPS), coord. Plan Nacional Frente a la Resistencia a los Antibióticos 2022-2024. Madrid: Ministerio de Sanidad; 2022. Consultable a: <https://www.resistenciaantibioticos.es/sites/default/files/2024-04/Plan%20Nacional%20frente%20a%20la%20Resistencia%20a%20los%20Antibi%C3%B3ticos%202022-2024.pdf>.
3. Generalitat de Catalunya. Pla de qualitat i seguretat dels pacients de Catalunya 2023-2027. Barcelona: Departament de Salut; 2023. Consultable a: <https://scientiasalut.gencat.cat/handle/11351/9972> Accés el 28 de desembre de 2024.
4. Pla de salut de Catalunya 2021-2025. Barcelona: Direcció General de Planificació en Salut; 2021. Consultable a: <https://scientiasalut.gencat.cat/handle/11351/7948>. Accés el 28 de desembre de 2024.
5. Aplicació proactiva de seguretat dels pacients de Catalunya (PROSP Cat). Consultable a: https://seguretatdelspacients.gencat.cat/ca/professionals/projectes_de_seguretat_dels_pacients/plataforma-de-seguretat-dels-pacients-de-catalunya/prosp-cat/. Accés el 28 de desembre de 2024.